

1) DRAMA – POKUSY O DEFINICI

dramatický text = textová složka inscenace

- podstatná složka divadelního artefaktu (divadelní inscenace → především u činohry)
- jeho analýza je základem pro analýzu divadelního díla & rekonstrukci díla historického

původ slova drama

- etymologicky odvozeno z řečtiny od slovesa dórského původu **drao** → činit, jednat, konat
- později střednělatinské **drama** → ve významu divadelní hra
- v obecné češtině → užíváno i v *mimouměleckém významu* = událost prudkého spádu, konfliktní, vzrušující, napínavý děj spíše vážného rázu, střetnutí nějakých sil, boj (katastrofa, nehoda, zločin, bitva, sportovní utkání atp.) → takto se přeneseně užívá i slova DIVADLO

drama a jeho tištěná podoba

- dlouhou dobu byla dramata přístupná úzkému okruhu profesionálů X běžný divák je neměl možnost číst
- proč? = neuměl texty jednoduše k dispozici → vše souviselo s gramotností a šířením knih
X
- přístup k němu měli od středověku většinou jen studenti latiny a řečtiny → vybraná dramata antických klasiků = „povinné“ (učili se v rámci jejich čtení jazyky)
- objev knihtisku → přinesl postupnou, byť z počátku pozvolnou změnu
např. Shakespeare → byl pragmatik → hry psal proto, aby byly diváckými hity (měly uplatnění na jevišti) x ne se staly knižními bestsellery
- postupně → běžné hry fixovány knižním vydáním
- Nicolas Boileau: **Umění básnické** (1674) → upozorňuje autory, že ne vše, co dobře zní z jeviště, je akceptovatelné v tištěné podobě → dramatici pak pečují nejen o uvádění, ale i o knižní uchování děl

vztah dramatického textu k literatuře a divadlu

Slovník literární teorie, 1984 → heslo „Drama“:

- „jeden ze základních druhů literatury, který je na rozdíl od lyriky a epiky tvořen výhradně přímými jazykovými promluvami a jednáním dramatických postav a scénickými a režijními poznámkami“
- „struktura dramatu výrazně poznamenána tím, že jde o dílo předurčené ke scénickému provedení“
- dodnes spory mezi literárními a divadelními vědci → kam drama vlastně patří a kdo by ho měl hodnotit?
→ literární x divadelní věda

1) nejprve vnímáno jako součást literatury = jeden z **literárních druhů** (triáda: poezie – próza – drama)

starověké Řecko: zrod divadla a dramatu → Aristoteles: **Poetika**

- drama **řadí do literatury** (básnictví) → proto, že užívá stejné vyjadřovací prostředky – psaný jazyk
- rozlišuje 6 složek dramatu: **děj, povahy, slovní výraz, stránka myšlenková, scénická výprava a hudba**
- **nerozlišuje drama a jeho inscenaci** X ale zmiňuje ji:
„Výprava je sice působivá, ale nejméně umělecká a již mimo vlastní oblast básnictví. U tragédie se může totiž účinek dostavit i bez představení a bez herců. Kromě toho má na scénické představení větší vliv umění tvůrce výpravy než básníkovo“
- Aristoteles → přiznává možnost účinku dramatu pouhým čtením

až do **18. a 19. století** → drama pojímáno **primárně jako součást literatury** X divadelní inscenace → prostá, konvenční reprodukce textu a jeho významů za pomoci herců, scény, hudby atd.

2) **konec 19. stol.** → nové pojetí – v divadle se začíná uplatňovat režisér (divadelní inscenace = tvůrčí INTERPRETACE dramatického textu = **dramatický text chápán jako předpoklad divadelní tvorby**)

- inscenace → textem předurčena méně, než se minulo
- interpretační um režisérů (+ tvůrců) → nalézají v textu rezonující témata, zhmotní je na jevišti

současně → osamostatnění *divadelní vědy jako svébytné disciplíny* → **je vůbec možno drama chápat jako literární druh?**

- předurčenost dramatu k inscenaci X nebo jen literární artefakt?
- máme drama číst X nebo ho vnímat jen v rámci inscenace?
→ divadlo = jen jeden z možných způsobů realizace dramatu (vedle četby, případně hlasitého předčítání)
→ dramatickým textem mohou být i přizpůsobená díla epická a lyrická (rozhlasové hry a scénáře)

dramatika → zařazena buď do rámce literatury X nebo divadla = specifická **oblast bádání mezi divadelní a literární vědou**

knížní dramata = extrém

- literární dílo, které sice obsahuje všechny formální atributy dramatu (tj. děj, dialogickou formu, rozdělení na dějství s výstupy apod.), ale které na rozdíl od ostatních dramaturgů rezignuje z pravidla na scénické provedení, protože nerespektuje požadavky jevištní realizovatelnosti
- předpokládaný způsob vnímání = shodný s nedramatickou prózou a poezií (autorova představa bezprostředního individuálního čtení)
- rozsah → může být delší
- obtížně inscenovatelné divadelní hry
- dílo žije literárním životem (je čteno, popř. i vydáváno), ale není uváděno v divadle
- Julius Zeyer: *Radúz a Mahulena* (1896) → spíše báseň, než drama
- není členěno na výstupy (strukturou má blíže rytmičtější epice než dramatu), scénické poznámky jsou v rozporu s dobovou realistickou scénografií + omezeny na minimum, aby nerušily při četbě + popis akcí postav je jim samým často vložen do úst + značně dlouhé repliky + místy ruší dialogický charakter scén a omezují hereckou souhru → divadelní interpretaci vedou ke statičnosti...
- knížní dramata: Senecovy tragédie a další latinské hry antiky i středověku, II. díl Goethova Fausta (1808), některé hry Paula Claudela, Mussetův Lorenzaccio (1833), hry Jiřího Karáska ze Lvovic...
- většinou se projevuje v určitých obdobích

dnes

- drama = specifický typ textu → lze ho vnímat různými způsoby → důraz na různé aspekty textu
- zachycení různých významových souvislostí výstavby dramatu → platné pro teatrologii i literární vědu
- postavení dramatu je v literatuře i v divadle a myšlení o nich nejisté → vztahy dramatu k oběma sféram je třeba podle různých kritérií určovat vždy znovu → literární věda musí brát v úvahu divadelní funkci textu (včetně základní „účelovosti“ dramatu) X teatrologie má brát v úvahu vlivy literární

Patrice Pavis – heslo **Dramatický text**

„Definice dramatického textu, která by ho odlišila od ostatních typů textu, je velmi obtížná, neboť současná dramatická literatura má tendenci přivlastňovat si pro jeviště jakýkoli text; extrémní případ – inscenace telefonního seznamu – nám už dávno nepřipadá jako divadelně nerealizovatelný vrtoch! Každý text může být zdivadelněn, jakmile se dostane na jeviště. A to, co bylo až do konce 20. století považováno za znak dramatickosti – dialogy, konflikt, dramatická situace, pojem postavy – přestalo být podmínkou sine qua non textu používaného na jevišti.“

Pro rozšíření znalostí si nastudujte následující texty (naleznete je v příloze):

- heslo **Drama** – In: VLAŠÍN, Štěpán (ed.). *Slovník literární teorie*. Praha: Čsl. spisovatel, 1984
- Pavel Janoušek: **Drama jako metodologický problém**. – In: KUBÍNOVÁ, Marie (ed.). *O poetice literárních druhů*. Praha: ÚČL AV ČR, 1995